

ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİLERİNİ ÖĞRETME*

Yazan: Rudin BRAD

Çeviren: Dr. Güzin Binatlı BÜYÜKKURT**

Öğretmenler, Sosyal Bilgilerin bilgiden daha fazlasını kazandırdığını kabul ettiklerinden derslerinde ezber eğitimden vazgeçtiler. Sosyal Bilgiler, öğrencilere kazandıkları bilgi ile nasıl eleştirel düşüneceklerini öğretmelidir.

Ortaokul öğrencileri, geçerli genellemeleri tanımalı, çıkarımlarda bulunmalı, ifade edilmemiş varsayımları tanımalı ve neden-sonuç ilişkilerini kurabilmelidirler.

Reklamcılar, özel ilgi grupları, başyazı yazarlar, büro sahipleri ve büro arayanlar tarafından sunulan olguların bir engeli ile karşılaşan öğrenciler, bilgiyi çözümlmek için becerilere gereksinim duyarlar.

Eleştirel düşünmenin gelişmesine ek olarak becerilere verilen önem başka bir açıdan da yarar sağlar. Bilgiyi çözümlleyen öğrenciler, bu bilgiyi ezber öğrenenlerden daha çok kazanç sağlarlar. Örnek olarak seçilen bir okuma parçasından çıkarımlarda bulunma, işlenen parçanın öğrencilerin belleğinde kalıcı olmasını sağlayacaktır.

Altta sunulan etkinlikler, Sosyal Bilgiler'de yedi beceriyi öğretmek için yollar önermektedir. Bu becerilerde ustalık, öğrencilerin ne okudukları hakkında daha eleştirel düşüncelerine yardım edecektir.

1. İstatistiksel Çözümleme

İstatistiksel çözümlerken, öğrenciler verilerle desteklenen ya da çürütülen sonuçları tanıyabilmeliler. Aynı zamanda verilerin katkıda bulunmadığı sonuçları da görebilmelidirler.

Yönergeler: Aşağıdaki tabloyu inceleyin ve sıralanan ifadeleri okuyun. Alttaki anahtarlara göre ifadeleri işaretleyin.

D - Tablodaki bilgi, ifadenin yanlış olduğunu gösteriyorsa

Y - Tablodaki bilgi, ifadenin yanlış olduğunu gösteriyorsa

H - Tablodaki bilgi, ifadenin doğru ya da yanlış olduğunu göstermiyorsa

* "Teaching Critical Thinking Skills". Social Education. 1984, vol 49 279-281.

** ODTÜ Türk Dili Bölümü Öğretim Görevlisi

Amerika'da İşsizlik

Yıl	İşsizlik Oranı %	Yıl	İşsizlik Oranı %
1920	40	1927	4.1
1921	11.9	1928	4.4
1922	7.6	1929	3.2
1923	3.2	1930	8.7
1924	5.5	1931	15.9
1925	4.0	1932	23.9
1926	1.9		

—— 1. 1921 ve 1923 arasında işsizlik azaldı.

—— 2. Başkan Hoover'in ekonomik politikası yüzünden 1930'ların başında işsizlik arttı.

—— 3. İşsizlik, en düşük noktasına 1928'de ulaştı.

2. Geçerli Genellemeleri Tanıma

Öğrenciler kendileri için seçilen metinleri okuduktan sonra, metindeki bilgi ile desteklenen ya da çürütülen genellemeleri tanıyabilmelidirler. İstatistikleri çözümlerken olduğu gibi, öğrenciler sağlanan bilgiyle ne desteklenen ne de yalanlanan sonuçları tanıyabilmelidirler.

Yönergeler: Aşağıdaki metni inceleyin ve altta sıralanan ifadeleri okuyun. İfadeleri anahtara göre işaretleyin.

D - Metin, ifadenin doğru olduğunu gösteriyorsa

Y - Metin, ifadenin yanlış olduğunu gösteriyorsa

H - Metin, ifadenin doğru ya da yanlış olup olmadığını göstermiyorsa

Yabancı pazarların kaybı ve ticaretin azalması İngiliz fabrikatörlerinin işçilere yol vermelerine ve üretimi kesmelerine neden oldu. İşsizlik - 1920'de 700.000 işsiz - 1921'de işgücünün hemen hemen dörtte biri olan iki milyonun üstüne çıktı. Her ne kadar 1922'de işsizlik azaldıysa da son on yılda işsiz sayısı bir milyonun altına düşmedi.

1. İşsizlik, 1920'lerde İngiltere'de ciddi bir sorundu.

2. 1920'lerde dünya ticaretinin örnekleri İngiliz işçilerine yaradı.

3. İngiltere'de işsizlik işçi partisinin gücünü arttırdı.

3. Neden-Sonuç İlişkilerini Bulma

Öğrenciler, neden-sonuç ilişkilerini tanıyabilmelidirler. Bir grup doğru ifade arasında yer aldığında, bu ilişkileri bulmak güçtür. Çünkü alttaki tüm ifadeler doğrudur: Olgusal doğruluk nedenselliğe bir ipucu sağlamaz. İzleyen etkinlik, Başkan Kennedy'nin sivil haklara dayanan politikasının önemini vurgulayan herhangi bir standart ders kitabında temellendirilmiş olabilir.

Yönergeler: Başkan Kennedy'nin sivil halkın haklarını içeren politikasına ilişkin üç ifade, alta sıralanmıştır. Tüm ifadeler doğrudur ama sadece ikisi neden-sonuç ilişkisi biçimindedir. "N" harfiyle nedeni belirten ve "S" harfiyle sonucu gösteren ifadeyi belirtin. Geriye kalan ifade tek başına bırakılmalıdır.

- 1. Başkan Kennedy, insan hakları yasasında ölçülü davrandı.
- 2. Başkan Kennedy, federal askerleri, bütünleştirme çabası için Mississippi Üniversitesine gönderdi.
- 3. Başkan Kennedy, devlete ilişkin programları için Kongre'de Güneyli Demokratların desteğine gereksinim duydu.

4. Uygun Olan Bilgiyi Uygun Olmayanından Ayırma

Belli bir gelişmenin nedenini anlamada her tür bilgi, eşit derecede yararlı değildir. Bazı bilgiler soruna uygun değilken, bazıları da uygundur. Öğrenciler, uygun olan ve olmayan bilgiyi ayırdedebilmelidirler. Aşağıdaki örnek, öğrenciler 1. Dünya Savaşı'nın nedenlerini okuduktan sonra işlenebilir.

Yönergeler: 1. Dünya Savaşı çıkmadan önceki uluslararası ilişkiler hakkında birçok ifade alta sıralanmıştır. Bu ifadelerin tümü doğrudur. Savaşın nedenlerini açıklamaya yardım edecek ifadelerin yanına işaret koyun.

- 1. 1890'larda İngiltere, Avrupa'yı bölen birlik sisteminin dışında kaldı.
- 2. Almanya, Francis Ferdinand'ın suikasta uğramasından sonra Avusturya-Macaristan'a "boş bono" önerdi.
- 3. 1908'de Avusturya-Bosna ve Hersek'i topraklarına kattı.
- 4. İngiltere ve Rusya, İran'ın denetimi için yarıştı.

5. İfade Edilmemiş Varsayımları Tanıma

Öğrenciler, yazarın düşüncesinin altındaki varsayımları tanıyabilmelidirler. Aşağıdaki örnek, bu beceriye sahip olmada onlara yardımcı olacaktır.

Yönergeler: İfade edilmemiş varsayımlar, her yazarın çalışmasının bir parçasıdır. Bunlar, gerçek gibi kabul edilen, ama doğrudan ifade edilmeyen düşüncelerdir. 5 Mart 1946'da Fulton'da Winston Churchill'in "demir perde" konuşmasından alınan parçayı okuyun. Parçayı okuduktan sonra altta sıralanan ifadeleri gözden geçirin. Yazarın ifade etmediği, varsayımını temsil eden ifadeyi belirtin.

Baltık Denizi'ndeki Stettin'den Adriyatik'teki Trieste'ye değin kıta boyunca bir demir perde inmiştir.* Doğu ve Merkez Avrupa devletlerinin tüm başkentleri bu çizgi arkasında uzanır. Varşova, Berlin, Prag, Viyana, Budapeşte, Belgrad, Bükreş ve Sofya. Tüm bu ünlü kentler ve onları çevreleyen nüfus, Sovyet alanı diye anılır ve tüm bunlar şu ya da bu şekilde, sadece Sovyet etkisinde değil, aynı zamanda Moskova'nın artan denetimindedir.

- 1. Sovyetler, doğu Avrupa'da yaşama koşullarını iyileştirmiştir.
- 2. Sovyetler, Avrupa için bir tehlikedir.
- 3. Dünyanın demokratik ulusları, Sovyet yayılımını durdurmada yeterli değiller.

6. Görüş Noktalarını Çözümleme

Öğrenciler, görüş noktalarının kapsamlarını tanıyabilmeliler. Bu beceri, görüş noktası ile tutarlı olan düşünceleri belirlemeyi içerir.

Yönergeler: Alexander Hamilton'un tırnak içine alınmış ifadesini inceleyin. "İnsanlar karmakarışık ve değişiyorlar. Onlar doğruyu nadiren yargılıyorlar veya belirliyorlar." Bu ifadeye dayanarak Hamilton'un düşüncesine uygun olan alttaki ifadelerin yanına işaret koyun.

- 1. Tüm yetişkinler, oy kullanma hakkına sahip olmalıdır.
- 2. Başkan, halk tarafından seçilmelidir.
- 3. Oy kullanma hakkı, sadece tam nitelikli testten geçenlere verilmelidir.
- 4. Hükümetin halk tarafından seçilen bölümü, atanan üyeler tarafından denetlenmelidir.

* Örnek, güncel olmamakla birlikte soru tipini (çevirenin notu)

Görüş noktasının kapsamalarını anlamaları için öğrencileri teşvik etmenin bir başka, yolu da düşünce sahibinin bakış açısını düşünmelerini sağlamaktır. Zıt görüş noktalarını savunanlar arasında sınıfı bölün.

Yönergeler: 1930'larda diplomatik kriz süresince yer alan iki olay altta sıralanmıştır. Olayları yatıştırma taraftarı bir İngiliz gazetesinde başyazar olduğunuzu hayal edin. (Sınıfın diğer yarısı karşı-yatıştırıcı tarafta yer almalı). Aşağıdaki olaylara karşılık bir başyazı yazın.

1. Almanya, Rhineland içine askeri birlikler gönderir.
2. Almanya, İtalya, Fransa ve İngiltere Münih Konferansında toplanır.

7. Çıkarımları Tanıma

Seçilen bir okuma metninde yer alan çıkarımları tanıma önemli bir Sosyal Bilgiler becerisidir. Aşağıdaki örnek, doğru yapılan çıkarımları belirlemede öğrencilerin yeteneklerini geliştirir.

Yönergeler: Bir çıkarım, bilinen olgulardan akıl yürütmeye ulaşılan sonuçtur. Örnek; Havanın nemli ve sıcak olacağını duyduğunda insanların rahatsızlık duyacaklarını çıkarabilirsiniz. Başkan Kennedy'nin "Inaugural Address"inden alınmış bir parça ile ilgili pek çok ifade altta sıralanmıştır. Parçayı ve ifadeleri dikkatle okuyun. İfadenin doğru olduğunu çıkarabilirsiniz, boşluğa "D" yazın. Doğru olmadığını çıkarırsanız, boşluğa "Y" yazın. Sunulan olgulara dayanarak olgunun doğru ya da yanlış olup olmadığını çıkaramazsanız "H" yazın.

Bu andan ve bu noktadan itibaren tüm dost ve düşmanlarımız bilsinler ki meşalemiş savaşın yumuşattığı, soğuk ve keskin barışla eğitilmiş, tarihi mirasımızla gurur duyan ve bu ulusa bırakılan ve bugün bize bırakılmış olan insan haklarının yavaş yavaş çökmesine tanık olma istemeyen ve buna izin vermeyecek olan, bu yüzyılda doğan yeni bir Amerikan kuşağına geçmiştir.

Bizim iyiliğimizi istesin ya da istemesin, tüm uluslar bilmelidir ki özgürlüğün başarısını ve kurtuluşunu garanti altına almak için her zorluğa göğüs gerecek, her bedeli ödeyecek, her dostumuza destek olacak ve tüm düşmanlarımıza karşı koyacağız.

——— 1. Başkan Kennedy, yaşama programını Kongre'den geçirmede başarılı oldu.

——— 2. Yabancı politika, Başkan Kennedy'nin temel düşüncesi idi.

——— 3. Sovyetler Birliği liderleri bu konuşmayı büyük olasılıkla memnunlukla karşıladılar.